

ДУХОВНА КУЛЬТУРА В РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ольга ШУЛЬГА (Кіровоград)

Розглянуто проблему впливу глобалізаційних процесів на подальший розвиток суспільства та шляхи подолання кризових проблем. Акцентовано увагу що: однією із головних проблем суспільного розвитку є недостатній рівень культури та духовності суспільства й особистості. Одним із головних шляхів підняття рівня духовної культури суспільства вбачається в поліпшенні системи освіти, в зростанні освіченості та духовності громадян. Освітнянський процес у державі має бути спрямованим на духовне збагачення і творчу діяльність особистості. Ідеї Сухомлинського сьогодні цілком актуальні та пропонують оптимальні шляхи управління розвитком особистості.

Ключові слова: глобалізація, духовність, культура, цінності, особистість, інформаційні технології, філософія освіти, Сухомлинський.

Рассмотрена проблема влияния глобализационных процессов на дальнейшее развитие общества и пути преодоления кризисных проблем. Акцентируется внимание что: одной из главных проблем общественного развития является недостаточный уровень культуры и духовности общества и личности. Одним из главных путей повышения уровня духовной культуры общества видится в улучшенные системы образования, в росте образованности и духовности граждан. Образовательный процесс в государстве должно быть направленным на духовное обогащение и творческую деятельность личности. Идеи Сухомлинского сегодня вполне актуальны и предлагают оптимальные пути управления развитием личности.

Ключевые слова: глобализация, духовность, культура, ценности, личность, информационные технологии, философия образования, Сухомлинский.

Актуальність проблеми. У світовому розвитку глобалізація є об'єктивним процесом, однак процес глобалізації є суперечливим. Спрямовуючи зусилля більшої частини людства на забезпечення успіху подальшого розвитку людської цивілізації, на його шляху виникло декілька глобалізаційних проблем, що потребують негайного вирішення. Як на загальносвітовому рівні, так і стосовно окремих спільнот та особистостей, однією з головних проблем суспільного розвитку є недостатній рівень культури та духовності в суспільстві. Зокрема на рівні українського суспільства.

Новий етап в історії людської цивілізації, основним змістом якого став її перехід до постіндустріального суспільства, позначається кардинальними змінами практично в усіх сферах життя і діяльності людей. Ці зміни стрімко й незворотно відбуваються і в сфері матеріального виробництва, і в духовній сфері, у тому числі в науці, освіті й культурі.

Тенденції загально цивілізаційного розвитку об'єктивно висувають науку як сферу, що продукує нові знання, і освіту, що олюднює знання, робить їх дійовими, діяльними, в число головних пріоритетів будь-якого

суспільства, яке претендує на конкурентоспроможність у сучасному світі.

Кожне нове століття, досягнення науки та суспільної практики формують щодо освіти низку вимог які послідовно змінюються протягом років, десятиріч, століть.

Завдання освітньо-наукової сфери – прокласти шлях до найрозвиненішого суспільства, заснованого на знаннях. Масове виробництво і розповсюдження знань, масове використання засобів роботи з інформацією обіцяє змінити суспільство за історично короткий період, можливо за життя кількох поколінь. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій як потужних інструментів для роботи з інформацією та знаннями суттєво прискорює такі зміни. На відміну від індустріального виробництва, в науково-інформаційних технологіях усе вирішуватиметься рівнем розвитку особистості, її самодостатністю, інтелектуалізацією нації, вмінням кожної людини на певному історичному етапі працювати по-сучасному.

Сутність сучасного процесу навчання становить не лише збагачення особистості певною сумою знань чи формування навичок практичної діяльності, а й усебічна підготовка людини до життя в глобалізованому інформаційному просторі створенням рівних умов доступу до якісної освіти, забезпеченням освіти протягом життя, формуванням толерантного світогляду і взаємодії народів та культур.

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого й, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог новітніх надбань науки, культури і практики. Характерною особливістю цього періоду розвитку освітньої сфери є розробка на засадах сучасної філософії освіти нової парадигми організації і змісту освіти в системі інформаційного суспільства. Адже сьогодні новітні інформаційні технології відіграють дуже велику роль в будь-якому суспільстві – вони дозволяють швидко обробляти величезні банки інформації, змінюють структуру комунікації між людьми, загалом проявляються у всіх сферах людського життя.

Інтенсивне входження інформаційних технологій в освітньо-педагогічний простір розширює його межі, водночас ставлячи нові, більш складні і неочікувані проблеми. Вирішення проблем загальної освіченості, розвиток системи середніх і вищих навчальних закладів у світовому масштабі, підвищення рівня культури, законодавче забезпечення дотримання загально цивілізаційних цінностей все ж не врятувало людство від кризових явищ у духовній

культури. Обмеженість, жорстокість, цинізм, аморалізм, формалізм, догматизм стали тривожним аспектом сучасного буття.

Проблема відсутності необхідних культурних, духовних засад для успішного суспільного розвитку виявляється як на загальносвітовому так і на регіональному та національному рівнях. Вона пов'язана з наявністю різних світоглядних, релігійних позицій, а також із низьким рівнем культури і системи освіти. Завдання сучасної освіти стосовно її впливу на розвиток духовної культури особистості ускладнюється також необхідністю протидіяти засобам масової інформації, наповнення яких нерідко суперечить потребам культурної людини.

Сьогодні в навчальних закладах України від змісту і спрямованості навчального та виховного процесу залежить духовна, морально-психологічна культура учнів, студентів, узагалі молодих людей. Враховуючи неоднозначні соціокультурні впливи на стан особистості, освітянський процес у державі має спрямовуватись на духовне збагачення і творчу діяльність особистості, що розкриває свої здібності до самореалізації, та сприяє саморозкриттю інших людей.

Інформатизація суспільства зумовлює перехід вітчизняної освіти на інноваційний шлях розвитку. Педагогічна інноватика повинна забезпечити плекання свідомості та інтелекту кожної особистості в дусі універсальних цінностей і самовдосконалення, навчити поважати принцип плюралізму, не зраджуючи водночас власні принципи і переконання.

«Чим більше суспільство самоорганізовується, чим більшу у нього з'являється прагнення до самоудосконалення, тим більше воно починає приділяти увагу освіті, проблемам виховання. І тоді обов'язково актуалізується інтерес до спадщини Сухомлинського. За словами Василя Олександровича: «все життя людини, все життя нашого суспільства залежить вирішальною мірою від того, яка буде моральна серцевина у нашої людини» [3, с. 19].

Спираючись на реальні сьогодення та прогнозовані перспективи суспільства необхідно визначити пріоритетні цінності. «Такими для України історично були і залишаються цінності гуманізму, людської гідності, патріотизму, демократизму, соціальної ініціативи та відповідальності, національної самосвідомості з її центром – національною ідеєю. Не рівень освіти, а саме її характер, спрямованість є актуальними з погляду вирішення сучасних проблем розвитку культури, духовності особистості в суспільстві, що має також

незаперечне позитивне значення для подолання суперечностей процесу глобалізації» [4, с. 129].

Зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти України визначено стратегію і пріоритетні напрями та шляхи створення життєздатної системи навчання й виховання, яка б забезпечувала умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувала покоління, здатні навчатися протягом усього життя, створювала й розвивала цінності громадянського суспільства.

Ідеї Сухомлинського сьогодні цілком актуальні та пропонують оптимальні шляхи управління розвитком особистості. Вони виведені з закономірностей педагогічного процесу, ґрунтуються на мудрості народної педагогіки, є шляхом єдності педагогічної думки і практики навчання та виховання.

Новітні технології повторюють шлях педагогічного пошуку В. Сухомлинського. Нова освіта спрямовує увагу на особистість, що здатна критично мислити, спроможна опрацьовувати різну інформацію, прагне змінити на краще власне життя і життя своєї держави. Сучасні вчені дійшли висновку, що критичного мислення можна і необхідно навчати, його культуру слід цілеспрямовано й терпляче нарощувати на всіх рівнях, починаючи з першого класу школи. Саме «Уроки мислення», за В. Сухомлинським, перегукуються з розуміннями поняття «критичне мислення».

Василь Олександрович прагнув, щоб розум і талановитість стали основою успіхів у навчанні, щоб кожен учень не вчився нижче за свої здібності. Тому педагог постійно шукав різноманітні форми організації навчального процесу та форми навчальної діяльності учнів, оригінальні методи, багато з яких тепер пов'язують з методами новітніх технологій.

Роль вчителя у педагогічній системі В. Сухомлинського особлива, бо він і поведир, і керівник, і наставник, і фахівець високого гатунку, але й старший друг, товариш, високий авторитет якого тримається на силі його духовної величі. Без учителя, вихователя, наставника немає саморозвитку й самовиховання учнів. «Підходи Василя Олександровича до проблеми учитель – учень актуальні в сучасних умовах, коли й дорослому досить важко визначитись і в повсякденних реаліях, і в духовних, моральних цінностях, ідеалах, імперативах» [2, с. 29].

Тому ключовою проблемою забезпечення інноваційного розвитку освіти є наявність кваліфікованих педагогічних кадрів, здатних забезпечити впровадження у навчальний процес новітніх інформаційних технологій. Необхідно насамперед забезпечити тіснішу інтеграцію освіти і науки, розвивати нові її форми.

Постійне вдосконалювання професійної підготовки фахівців жадає від молодого покоління формування й розвитку цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності. Від уміння добування знань якісно нового змісту по освоєнню інновацій залежить підвищення ефективності навчального процесу. Найважливіша здатність, що повинна придбати молодь у навчальних закладах – це здатність учитися, самостійно добувати знання й творчо мислити. Від цього буде залежати його професійне становлення. Навчитися вчитися, самостійно працювати й творчо мислити – важливіше, ніж засвоїти конкретний набір знань, які в наш час швидко застарівають. Формування загальної культури студентів відноситься до однієї із пріоритетних завдань вищої освіти, а рівень культури людини, сформований в студентські роки, визначає благополуччя в його професійній діяльності. У зв'язку із цим проблема формування інформаційної культури студента набуває особливого значення. Інформаційна культура студента являє собою в широкому плані інструмент освоєння нового з обраної професії. Вона являє собою невід'ємний фрагмент культури і є однією зі складових професійної майстерності.

Саме загальнокультурний розвиток, засвоєння загальнокультурної спадщини минулих поколінь і є тією єдиною системою координат, в якій можливий прогрес людства у всій його національно-культурній багатогранності перед глобальними викликами дійсності.

Звільняючи твори В. Сухомлинського від надмірної ідеологізації, обов'язкової для радянської епохи, його освітня система виховує людину і громадянина, зміцнює родину, об'єднує народ, утверджує віру, надію і любов як найбільш фундаментальні загальнолюдські цінності.

«Виховання серця, – писав В. Сухомлинський, – це цілий світ турбот і тривог, про які ми, дорослі, ніколи не повинні забувати. Я бачу своє найголовніше виховне завдання в тому, щоб у дитячій душі стверджувались співчуття, жалість, доброта до всього прекрасного, що є в світі, і насамперед до людини» [7, с. 114].

Переживаючи різні трансформації, українському суспільству вкрай необхідна гуманістична педагогіка Сухомлинського, бо свобода особистості, демократизм, убоління за долею дітей, «моральне лікування» є сьогодні невичерпними проблемами.

На мій погляд, сьогодні перед суспільством головним завданням постає призупинення руйнівних процесів у сфері культури, у царині духовності нації та створення належних умов для розвитку творчості талановитої молоді.

Василь Сухомлинський – це зразок високої морально-етичної, естетичної культури і духовності, одержимо-жертвовного, патріотичного покликання жити і творити задля гуманістичного виховання підростаючих громадян Української держави.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрущенко В. Роздуми про освіту: філософія та методологія / В. Андрущенко. – К.: «МП Леся», 2012. – 784 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн.; кн. 1).
2. В.О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів: монографія / упоряд.: О.В. Сухомлинська, О.Я. Савченко; авт. кол.: О.В. Сухомлинська, О.Я. Савченко, В.С. Курило, І.Д. Бех та ін. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 504 с.
3. Ключек Г.Д. Константи Василя Сухомлинського. – Статті / Г.Д. Ключек. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – 68 с. – С. 19.
4. Кремінь В. Філософія людино центризму в освітньому просторі. Філософія людини і освіта /

В. Кремінь. – К. : «МП Леся», 2012. – 524 с. – (Філософія освіти: пошук пріоритетів: у 7 кн.; кн. 2).

5. Кремінь В.Г., Ільїн В.В. Синергетика в освіті: контекст людино центризму: монографія / В.Г. Кремінь, В.В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.

6. Полищук Н.В. Філософія образования – фундатор духовности молодого поколения в эпоху научно-технического прогресса / Н.В. Полищук // Філософія образования. – 2013. – № 2. – С. 166-172.

7. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський. – К., 1978. – С. 114.

8. Шульга О. Специфіка сучасних освітніх процесів в контексті становлення інформаційного суспільства / О. Шульга // Матеріали Кіровоградської сесії I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (15 червня 2012 року), ч. II. – Дніпропетровськ, 2012. – С. 162-165.

9. Шульга О. Філософія діяльності освітянських бібліотек: монографія / О. Шульга – Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 2009. – 244 с.